

TAVASZI KIÁLLÍTÁS.

ÍRTA: MARGITAY ERNŐ.

CSODÁLATOS ORSZÁG ez a miénk... Van egy társulat, amely egymagában, minden erejének megfeszítésével igyekszik a magyar művészeti élet színvonalának az emelésén, amely kiállításról-kiállításra a magyar iparművészet megízmosodásán dolgozik és külső országok hasonló társaságai között is becsületesen megállja a helyét. Van azután nálunk egy csomó ujság, amelyek egy része mintha nem tudná, hogy mi az Iparművészeti Társulatnak a jelentősége... Ez azért jut az eszembe, mert olvastam néhány kritikát, amelynek semmiképpen nem komoly a hangja, nem kvalitatív az ítélete, s amely becsületes törekvések mellett árjegyzékszerű ridegséggel siet el... Tisztelet a mentül ritkább kivételeknek, de így dolgozni nem illendő.

Aki gondolkozva vizsgálja a modern művészi élet fejlődését, az kell hogy észrevegyen valamit. Azt, hogy a művészetek valamennyi ágának virágzása attól függ, bele tudjuk-e varázsolni az emberek szívébe az otthon művészetének szeretetét. Ha ez sikerül, akkor beszélhetünk csak a modern építőművészet fejlődéséről, csak akkor szólhatunk pikturáról, intím szobrászművészet megteremtéséről. Az otthonnal kapcsolatban érheti el a grafika is virágzásának tetőpontját. Az interiorművészethez kell tehát szükségképpen idomúlnia minden művészeti termésnek, már csak azért is, mert a mai ember nem a piacok, peristiliumok embere... Ha ez igaz, mint ahogy a nálunk előbbre járók után ítélve igaznak kell lennie, akkor mindenkinek kötelessége minden erejével saját iparművészetünknek előbbrevívése. Aki nem ezt teszi, az nem tudja, hogy mi a komoly munka, nem tudja, hogy mi a művészet, alapvető ismeretek nélkül pedig senki se való az ítélő bíró székébe.

Nálunk szerencsésebb országokban légió azoknak a társaságoknak a száma, amelyek a hátuk mögött sorakozó tömegek élén diadalmasan viszik előre az iparművészet ügyét. Itt — ismétlem — csak ennek a társulatnak

van rá módja. Áldozatokat hoz a céljáért, küzd érte. Tiszteletet érdemel érte.

Nézem az iparművészeti iskola háziipari osztályának a munkásságát, a terveit, olvasom a programját. És jóleső örömmel látom, hogy helyes irányban haladunk. Eddig, ha szűkölködött a nép, alamízsnát adtak munka helyett a kezébe, munkások helyett koldusokat neveltek belőle, akik csak kérni és elfogadni tanultak meg, dolgozni nem. Minek? Ha kivész az emberből a munka tisztessége, akkor vegetál.

Valamikor a háziiparral egész vidékek foglalkoztak. És állítom, hogy kiforrott formanyelven, a technika kitünő ismeretével dolgoztak. Igaz, hogy nem változtattak negyedévenként irányt, s a fejlődést sem gátolták forradalmak sűrű sorának rombolásával. Nem ismerték azt a tantételt sem, hogy akinek nincs tudása, az tudatlanságát a mindeneiken keresztülgázoló zseni hóbortjaival palástolhatja a legjobban. Nem találtak ki lépten-nyomon semmire se alkalmazható „ornamentikát“ és mert tényleg becsületesen dolgoztak, a talált kincs boldogságát adták ajándékba azoknak, akik hozzáfordultak.

A statisztika szerint a háziiparral foglalkozók száma a közelmúlt idők folyamán erősen megcsappant. Virágzó iparágak mentek tönkre és velük pusztult egész tömege a művészi szépségeknél. Akik ma népművészettel foglalkoznak, azok kishitűen fejfát állítanak neki. Elsíratják, eltemetik, beszórják a sírhantját az emlékezés szomorú rózsáival. Elmondják, hogy megölte a gép, a gyárpar. Ez első percre igaznak látszik és mégsem az.

Angliában, azt hiszem, eléggé fejlett a nagyipar. Azt se lehetne jó lélekkel állítani, hogy kiméletesebb volna a gazdasági verseny mint minálunk. És ott megtörtént az a csoda, hogy a háziipar új életre támadt... Az eset a következő: Albion meredek partjainak egy részét egyszerre elhagyták a halak és halászfaluk, egész partvidékek lakossága kenyér nélkül maradt. A mások roskadó hálók üresen

kerültek a bárkák fenekére. Nem volt kenyér... A kormány, a társadalom gondolt egyet, szövőgépeket osztott ki az inségeseknek és azóta van homespoon-szövet, a háziszöttes, amely szépségével versenyre kél a nagy ipartelepek gyártmányaival. Ez az egyik eset, a másíknak is látjuk az eredményét, amelyet a britek hazájában old bleach towels címen ismernek.

Ami ott lehetséges, nálunk sem lehetetlen. A magyar nép lelkében rejtőző erős művészi érzés, tanulékonyság jó vezetés mellett csodákra képes. A csipkekészítés, szövés, a hímes varrás mesébe való virágokat hajthat. Nemcsak szépséget, tünedezőfélben lévő magyarságot varázsol vissza közibénk, szegény kövi emberek közé, de megélhetést ad a vele foglalkozóknak. Ez az iparművészeti mozgalom nemcsak művészeti, de gazdasági, szociális szempontból is nagyon-nagyon fontos. Elég ha megint a statisztikára utalok, ahonnan kiviláglík, hogy a magyarság igen nagy tömege a nyár néhány hetének aratási jövedelméből próbál egész esztendőn keresztül megélni, de — nem tud.

... A segítség épen hogy jókor érkezik. Sok régi technika veszendőbe megy, s a kalotaszegi falvakban megroskad, öreg asszonyok fáradt kezéből egyenként hull ki a lúdtoll. Az „írások“ alkonya állott be. Lesznek utódaik? A fazekasok korongját szű őrli... Egyebütt is kimerülten dűl ki a vergődő, elhagyott föld népe... Mondom, hogy ujjongva vizsgálom a terveket, amelyeket Gróh István, az ő tanítványainak derék gazdája, a ma még ismeretlenek, Örkény és Szendrői készítettek.

... Ez a kiállítás egyik meglepetése...

A lakásművészeti részt, a művészi apróságok egész tömegét Vas Béla rendezésében állította a társulat a közönség szeme elé. Vas Béla egyike a magyar iparművészek legerősebbjeinek, aki folytonosan fejlődik, keres, kutat. Van benne elég energia, amellyel legyőzze a feladata nehézségeit. Ha nem sikerült volna is teljes mértékben, evvel nem kisebbedik a talentuma.

Az interiőrök központját a kiállítás csarnoka foglalja el. Maga a csarnok nyugodt,

komoly hatású, hogy némileg nehezkesebb mint amilyet az előző kiállításokon láttunk, annak részben az architektúrai részek az okozói. Ebből a csarnokból, amelyben csipketervek vitrinái, márványkút, a Lajta Béla domborított réz keresztelomedencéje, a Krisztián Sándor virágtartói vannak elhelyezve, két szoba nyílik: Nádler Róbertnek az ebédője, Pálínkás Bélának a férfiszobája.

A Nádler szobáján valami önkénytelenül meglátszik. Az, hogy festő a tervezője, bár komoly, de van benne színbeli harmónia. A tölgyfabútorok megbarnult színe, a bőrbatíkok árnyalatokban finom sárgás-barnája, a vörösréz veretek, gáz kandalló meg a gyertyatartók letompított csillogása, a falfestés, a fülkében lévő régi varrottasok fakúlt kéksége összecsendűlnek. És becsületes munkával tette meg mindenki a létrehozásánál a magáét: az asztalosok bútorcsarnok-szövetkezetének a tagjai, a batíkokat készítő Scheller Margit és Schöntheil Irén, Jancsurák Gusztáv, akinek a kandalló a munkája, meg a többiek.

Pálínkás Béla egy kékeszürkére pácolt tölgyfa dolgozóval szerepel. Ennek az interiőrnek is művészi a hatása. Részleteiben talán kifogásolhatnám a szekrény üvegei előtt álló választóléceknek textilszerűségét, a fatechnika szokatlan merevségét, ám a foteljei a tökéletességükkel kibékítenek. Mindenesetre érdekes ez a szoba. Érdekes a fogyasztásai dacára is. Az iparosok itt is tudták, hogy mi a feladatuk.

A Janszky Béla vendégszobája következik. Ez a szoba, így ahogy most látom, részben jó, részben rossz. Rossz ott, ahol a bútorok méreteiben, a kivitel módjában a művész tervén annak tudta nélkül változtatások történtek, de ott, ahol nem művészkedett bele az iparos, mint például az íróasztalnál, van benne erős konstruktív érzés, térkihasználás, ötlet bőven.

Janszkyknak Menyhért Miklós a szomszédja. Olyan ember, aki sokat dolgozott, s aki nem tudja megtagadni a szimpatiaját a biedermyer finomságaitól. Ennek bizonyítéka elipszis-alakú asztala. A sárgás-zöld szobának díszkrét színe a szemnek nagyon kellemes. A márványozott bőr, a monumentálisan alá-

támasztott második asztal sarkai, a székek hátának transzparensége, az intarziák, elfaragások, mélyített faragások játéka érdekessé teszik ezt a helyiséget.

Fehérkúti Bálint és Dósa Lukácsnak a hálószobájára elég rátekintenünk, hogy tudjuk kik a tervezői. Van benne egyéni karakter. A vörös fenyőfabútorok azt bizonyítják, hogy ez a két művész tudja, mi a jó bútor. Tektonikájuk, a székek kifogásolható hátának kivételével, tökéletes. Egyedül az intarziát helyettesítő tömités ejt gondolkodóba. Ez a műpadlóanyag rendszerint beszívárog a fa rostjai közé, alkalmazása ezért nehéz. A tervezőknek Mocsai József volt a segitőtársuk, épen ezért jó, épen ezért kifogástalan az asztalosmunka.

Vas Béla a kiállításon négy szobával szerepel, s így kétségen kívül az ő feladata a legszebb és a legnehezebb. Semmi se lehet nagyobb próbája egy művész erejének, mint az, amikor ki kell kerülnie a fáradság, az unalmasság rémét. Vasnak ez sikerült. Tényleg nem egyformák ennek a lakásnak az egyes interiőrei. Valamennyit összefoglalja ugyan a helyiségek ötletes, finoman átgondolt megtervezése, ám tulajdonképpen csak ez a közöttük lévő összekötő kapocs. Szinte meglepetésszerűen hat a különbözőségük. Ha jobban figyelünk, észre kell vennünk valamit. Ez az, hogy akár a különböző népművészetek, akár a külföldi tartózkodás nyomai vagy gondos stúdiókat ötlenek a szemünkbe, van valami, ami ennek a forrongó, fejlődő embernek a kezevonását jelzi, s ez az, hogy a bútorait használni tudjuk. Domináló erővel nyilvánul meg a rutinos tervező bennük. A szalónjában az antik formákat kitűnő színhatással, magyar ornamentikára való törekvéssel igyekezett ellenúlyozni, dolgozójában, előcsarnokában, ebédlőjében volt bátorsága felhasználni előbbi idők kipróbált elemeit. Így azután megbirkózott az unalmasságnak még csak a látszatával is. Az

iparosai valamennyien versenyt dolgoztak vele. Ha a munkájukat vizsgálom, azt az örömet érzem, amely sikerek idején lopózik a szívünkbe.

A Vukovics Vladimír antik reminiscenciákkal megtervezett hálószobáját főképpen a megmunkálás, a berakások szépsége miatt kell megdicsérenem. Épen ilyen gondos, becsületes munka a Kántor Tamás ebédlője, amelyet Nemes Ödön tervezett. Az utánuk következő fenyőfa hálószoba pedig, amelynek Mérő Jenő a művésze és készítője is, szerkezetileg helyes és teljesen megokolt voltával, kitűnő rajzával állít meg. Majdnem azt mondhatnám, hogy a belgák könnyedségével vetekszik.

A lakásberendezések mellé a művészi apróságok, használati cikkek egész tömege csatlakozik. A Nádler professzor bőrbatikái, a Nagy Ida vert csipkái, Fischhof Jenő bőrmunkái, a Rauscher Lujza szinben finom, technikában immár elsőrangú selyembatíki dolgái, a Lakatos Artur tervei után készült táskák, tárcák és mappák, Majoros Károly üvegfestései. Gazdag gyűjteménye kvalitásos holmíknak, amelyekről néhány esztendővel ezelőtt alig álmodhatott valaki.

A gyűjteményes kiállítások helyén feltűnik gyöngyöshalászi Takách Bélának, egy Amerikából visszajött építőművésznek kollekciója, amelyben interiőrtérvek, falfestmény vázlatái, templomablakok tervei foglalhatnak. Túl az óceánon jelentős sikereket ért el. Tiffany és Flint érdeme szerint értékelték... Azután elfogta a honvágy és ott hagyott mindent, pedig milliómosoknak úgyszólván egész palotáját ő teremtette meg. Ma ő is a magyar művészek közé áll.

Beszámolóm végén minden dicséret nélkül csak annyit említek meg, hogy Gödöllő újra elküldte a kiállításra a szőnyegeit, amelyek közül néhánynak a vázlatát Vas Béla adta meg, s amelyek kitűnőek.

